

Kulturutskottet

Kulturpolitisk redogörelse

INLEDNING

Remiss

Kulturpolitisk redogörelse (SRR 8/2024 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för betänkande och till jord- och skogsbruksutskottet, ekonomiutskottet och miljöutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Följande utlåtanden har lämnats i ärendet:

- ekonomiutskottet EkUU 9/2025 rd
- miljöutskottet MiUU 2/2025 rd
- jord- och skogsbruksutskottet JsUU 8/2025 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överdirektör Riitta Kaivosoja, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Kimmo Aulake, undervisnings- och kulturministeriet
- regeringsråd Anna Vuopala, undervisnings- och kulturministeriet
- ambassadör för kultur och kreativa branscher Paula Parviainen, utrikesministeriet
- ledande expert Marianne Selkäinaho, jord- och skogsbruksministeriet
- specialsakkunnig Eero Salojärvi, kommunikationsministeriet
- industriråd Mikko Huuskonen, arbets- och näringsministeriet
- ledande sakkunnig Sanna Kyyrä, arbets- och näringsministeriet
- avdelningschef Annakaisa Iivari, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Annukka Lyra, miljöministeriet
- specialsakkunnig Mari Aro, Säkerhetskommittén
- doktorand Alexander Thesleff, Helsingfors universitet
- projektchef Julia Heikkinen, Uleåborgs yrkeshögskola
- FUI-direktör Noora Jansson, Uleåborgs yrkeshögskola
- rektor Kaarlo Hildén, Konstuniversitetet
- direktör Kaisa Rönkkö, Centret för konstfrämjande
- kulturforskare, timlärare Kaisa Murtoniemi, Tammerfors universitet
- professor Charlotta Wolff, Åbo universitet
- kulturdirektör Mari Männistö, Helsingfors stad
- kulturdirektör Sami Ylisaari, Uleåborgs stad

Betänkande KuUB 5/2025 rd

- specialsakkunnig Johanna Selkee, Finlands Kommunförbund
- direktör Johanna Tuukkanen, Det kulturpolitiska forskningscentret Cupore
- direktör Lasse Saarinen, Finlands filmstiftelse sr
- verkställande direktör Susanna Pettersson, Suomen Kulttuurirahasto
- verkställande direktör Sören Lillkung, Svenska kulturfonden
- verksamhetsledare Laura Kuulasmaa, Audiovisual Producers Finland - APFI ry
- verksamhetsledare Matti Numminen, Avate Aktörer inom audiovisuella branschen i Finland
- forskningsrådgivare Petri Rouvinen, Näringslivets forskningsinstitut ETLA
- generalsekreterare Hanna Kosonen, Forum Artis ry
- direktör Sari Aalto-Setälä, Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry
- ordförande Ilkka Taipale, HUS Konstutskottet
- verkställande direktör Valtteri Niiranen, Kopiosto ry
- generalsekreterare Rosa Meriläinen, Kultur- och konstområdets centralorganisation KULTA rf
- verksamhetsledare Tommi Nilsson, Bildupphovsrättsförening Kuvasto rf
- intressebevakningsdirektör Lauri Kaira, Luovan työn tekijät ja yrittäjät - Luovat ry
- ordförande Markus Nordenstreng, Music Finland ry
- verksamhetsledare Niina Vettensola, Sanasto rf
- expert Paula Tuovinen, Bildningsbranschen rf
- generalsekreterare Arja Lukin, Finlands Arkitektförbund SAFA rf
- direktör Kalle Nieminen, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- verkställande direktör Petra Havu, Finlands museiförbund rf
- verkställande direktör Kaisa Paavolainen, Finlands Teatrar rf
- intressebevakningschef Iris Suomela, Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- verkställande direktör Liisa Suvikumpu, Stiftelser och fonder rf
- verksamhetsledare Viivi Seirala, Förbundet för grundläggande konstundervisning i Finland rf
- professor Alf Rehn.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- finansministeriet
- Aalto-universitetet
- Nationella audiovisuella institutet
- Riksarkivet
- Nationalbiblioteket
- Museiverket
- Nationalmuseum
- Finlands Nationalopera och -balett
- Finlands Nationalteater
- Centret för framtidsforskning, Åbo universitet
- Innovationsfinansieringsverket Business Finland
- Rundradion Ab
- Landskapsförbundens samarbetsorgan
- Nationalgalleriet
- Samemuseet Siida
- styrelseordförande Erkki Puumalainen, SUOMEN LUOVA TALOUS (SULT) ry
- Finland Festivals ry
- Finlands svenska författareförening rf

Betänkande KuUB 5/2025 rd

- Finlands Svenska Skådespelarförbund r.f.
- Koulukinoyhdistys - Skolbioförening ry
- LiveFIN rf
- Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- Musiikin luova alkutuotanto
- Näyttelijäliitto - Skådespelarförbundet ry
- Informationscentret för cirkus och dans rf
- Finska Litteratursällskapet
- Suomalaisuuden Liitto ry
- Finlands Filmkammare rf
- Suomen Kirjailijaliitto r.y.
- Finlands biblioteksforening rf
- Finlands kultur- och vetenskapsinstitut rf
- Finlands Förlagsförening r.f.
- Finlands översättar- och tolkförbund rf
- Förbundet för barnkulturcenter i Finland
- Suomen Musiikintekijät ry
- Finlands musikråd
- Finlands Symfoniorkestrar rf
- Konstnärsgillet i Finland
- Finlands dans- och cirkuskonstnärer ry
- Finlands facklitterära författare rf
- Svenska litteratursällskapet i Finland rf
- Yksityiset keskusarkistot - De privata centralarkiven ry.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Den aktuella kulturpolitiska redogörelsen är ett välkommet inspel inför utformningen av de kulturpolitiska åtgärderna fram till 2040. Redogörelsen är ett högklassigt och brett förberett politikprogram som kompletteras av de befintliga sektorspecifika strategierna, vilket också konstateras i miljöutskottets utlåtande (MiUU 2/2025 rd).

Kulturutskottet inledde behandlingen av den kulturpolitiska redogörelsen med en offentlig utfrågning den 27 februari 2025. Därefter har utskottet hört ett stort antal aktörer. Utskottet instämmer i det som sägs i sakkunnigyttrandena och betonar att kulturen inte är en separat ö i samhället. Kulturen är själva det urberg som vårt samhälle i många avseenden bygger på. Kultur och konst har ett egenvärde, men också många positiva effekter på människors hälsa och välbefinnande samt på främjandet av våra gemensamma värden. Konst och kultur bidrar till dialog mellan olika grupper i samhället och stöder integrationen och gemenskapen. Kulturen och de kreativa branscherna i allmänhet har också en ekonomisk betydelse och utgör i det sammanhanget en outnyttjad potential. Det bör också noteras att konst och kultur har en sammanhållande och resiliensstärkande funktion i tider av geopolitisk osäkerhet. Också därför är det viktigt att det finländska kulturlivet vilar på en stabil grund och fungerar som en garant för mental beredskap.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Utskottet har granskat redogörelsen utifrån dess syfte, med ett framåtblickande perspektiv, och framför i detta betänkande sina synpunkter som bör beaktas vid beredningen av redogörelsens genomförandeplan.

En hållbar grund för kulturen och en blomstrande verksamhetsmiljö

En bred kulturförståelse

Den kulturpolitiska redogörelsen stärker den gemensamma förståelsen för konstens och kulturens betydelse. Kulturen har i redogörelsen tolkats brett, så att den omfattar de andliga och materiella kännetecknen som är typiska för ett samhälle eller en social grupp. Utskottet anser att ett brett kulturbegrepp är motiverat och anser att det borde vara ännu vidare än vad som framförs i redogörelsen. Till exempel bör kulturarvet beaktas i högre grad. Kulturarvet bör ses som en resurs med egenvärde, inte enbart som råmaterial i kulturens värdekedja. Kulturarvet skyddas bland annat genom att upprätthålla offentliga institutioner: till exempel de nationella kulturinstitutionerna utgör en infrastruktur som gör Finland till en kulturaktör av större betydelse än landets storlek antyder.

Centrala aktörer inom kulturarvssektorn är även arkiv och museer. Denna roll för kulturarvet har inte uppmärksammats tillräckligt i redogörelsen. Museerna är en viktig del av bildkonstens strukturer. Med hjälp av dem förbättras tillgången till konst och stöds konstnärsgemenskaperna, bland annat genom att konsten görs synlig. Museerna har tilldelats betydande offentliga investeringar, vilka även har främjat den regionala ekonomin, till exempel som en del av kulturturismen och konstnärspolitik. Dessa investeringar bör utnyttjas så effektivt som möjligt.

Arkiven har fått begränsad uppmärksamhet i redogörelsen. Som självständig verksamhet har arkiven inte alls lyfts fram. Utskottet anser det viktigt att dokumentmaterialets betydelse och trygghet beaktas i genomförandet av redogörelsen, till exempel som en del av kulturens framtids-hållbara grund (redogörelsens avsnitt 3.1). Utskottet fäster också uppmärksamhet vid arkivens möjligheter att ansvara för digitaliseringen av kulturarvet. Det är ett viktigt sätt att trygga kulturens tillgänglighet och livskraft. Vid beredningen av redogörelsens genomförandeplan är det också nödvändigt att förtydliga begreppen digitalt kulturarv och datadriven publikrelation.

Vid sidan av museer och arkiv bör även andra aktörer som fungerar som brobyggare för kulturen och dess synliggörande beaktas i genomförandet av redogörelsen. Till dessa hör gallerister, kuratorer, agenter, producenter, översättare, formgivare och andra motsvarande aktörer. Dessa utför ofta osynligt arbete för att göra konstnärers verk synliga. Samtidigt stöder de kulturens värdekedja på ett sätt som gör det möjligt för de kreativa aktörerna att fokusera på de delar där de kan skapa mest värde.

Utskottet understryker dessutom bibliotekens betydelse. De är en central aktör när det gäller att upprätthålla kulturell jämlikhet i hela landet. Ett heltäckande biblioteknät ger alla möjlighet att bekanta sig med olika områden inom kulturen, få tillgång till information och underhållning, utveckla sin kreativitet och känna delaktighet i samhället.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Utskottet fäster, i likhet med miljöutskottets utlåtande (MiUU 2/2015 rd), uppmärksamhet vid att bevarandet av kulturmiljöer som grund för kulturen i hela landet kräver kontinuerliga insatser. Bevarandet av kulturmiljön har en viktig roll när det gäller att skapa ett ekonomiskt, kulturellt, socialt och ekologiskt hållbart samhälle. Kulturmiljön bör, vid sidan av byggnadsarvet och byggnadsskyddet, ingå i genomförandet av redogörelsen. Det är viktigt att det fortsatta arbetet beaktar Finlands arkitekturpolitiska program för åren 2022–2035. Byggnadsarvet och det befintliga byggnadsbeståndet bör vårdas långsiktigt och planmässigt, med hänsyn även till landsbygden och glest befolkade områden. För att detta ska lyckas måste det säkerställas att det finns tillräcklig kompetens inom restaurering och traditionellt byggande.

Kultur uppstår också genom icke-professionell verksamhet. Det är verksamhet som stärker gemenskap och individer och skapar gemenskaper och individer, skapar samhörighet och ger upphov till lokal kulturverksamhet. Till helheten hör även människors relation till naturen. Det har i redogörelsen beaktats bland annat genom att det lyfts fram att kulturen stöder utvecklingen av människors relation till naturen, så att vi även i framtiden har en välmående natur som kulturarv. Kulturarvet kan också vara immateriellt och innefatta traditioner, seder och föreställningar. Utskottet anser med hänvisning till jord- och skogsbruksutskottets utlåtande (JsUU 8/2025 rd) att även den nationella matkulturen och de rena råvaror som odlas i Finland och erbjuds av naturen bör erkännas som en del av kulturen.

Kulturens tvärsektoriella karaktär

Kulturen sträcker sig över flera förvaltningsområden. Redogörelsen visar att det behövs djupare samförstånd och ökat samarbete mellan olika politikområden, ministerier och andra förvaltningsstrukturer. De beslut som fattas utifrån redogörelsen gäller de flesta samhällspolitiska sektorer och aktuella frågor. Utskottet ser det som positivt att redogörelsen uppmärksammar den tvärsektoriella karaktären hos den finländska kulturpolitiken och även föreslår nya strukturer för att stärka denna. De politiska åtgärderna inom olika sektorer kompletterar varandra.

Kultur, natur och miljö har nära samspel. I redogörelsen förbises betydelsen av jakt-, fiske- och vildmarkskultur, särskilt jaktföreningarnas och fiskelagens roll när det gäller att värna om kulturen och stödja bysamhällen. Dessa aktörer har en viktig roll när det gäller att upprätthålla levnadsvanor och fritidsaktiviteter i glesbygden. Redogörelsen behandlar inte heller vilken betydelse allemansrätten och rätten att röra sig i naturen har för finländarnas relation till natur. Likaså förbigås jakthundarnas och andra traditioners roll, som det är viktigt att beakta som en del av den kulturpolitiska redogörelsen. Utskottet anser att olika slags traditioner som är kopplade till naturen och vildmarksliv hör till det immateriella kulturarvet.

I stället för att fokusera på enskilda funktioner bör man sikta till en mer strategisk utveckling och starkare strukturer som skapar gemensamma mål. Mångfalden bör främst komma till uttryck i kulturens innehåll och former, snarare än i förvaltning och stödsystem. Genom samarbete mellan aktörer inom kulturområdet och mellan olika förvaltningsområden samt genom FoUI-partnerskap stärks och diversifieras kulturens värdenätverk.

Kulturell välfärd. Redogörelsen lyfter fram tvärsektoriell verksamhet, bland annat modeller för kulturhälsa, där kultur, konst och konstbaserade metoder har integrerats i främjandet av välfärd

Betänkande KuUB 5/2025 rd

och hälsa samt i social- och hälsovården. Som konstateras i redogörelsen har konst och kultur bevisligen en positiv inverkan på människors välfärd, hälsa och delaktighet.

Främjandet av välfärd är en lagstadgad uppgift för både kommunerna och välfärdsområdena. Utskottet välkomnar med hänvisning till sitt utlåtande KuUU 1/2025 rd redogörelsens förslag om att stärka den multiprofessionella specialkompetens som behövs när kulturens positiva inverkan på välbefinnandet ska utnyttjas och gör denna kompetens till en permanent del av verksamheten inom alla välfärdsområden. I detta arbete är det viktigt att beakta de framgångar som redan uppnåtts. Ett exempel på detta är det tvärsektoriella främjandearbetet för kultur och välfärd som bedrivits av undervisnings- och kulturministeriet samt social- och hälsovårdsministeriet. Tvärsektoriellt samarbete ger också möjlighet att använda resurser ändamålsenligt och att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan kommuner och områden i arbetet med kulturell välfärd. Den tredje sektorn har också en viktig roll i främjandet av kulturhälsa och bör inkluderas i verksamheten och dess utveckling. Det bör även uppmärksammas att kulturen är en betydande faktor för arbetsvälbefinnande i alla arbetsmiljöer.

Kultursektorn producerar tjänster som är centrala med tanke på den psykiska välfärden och vars utveckling är avgörande för ett meningsfullt liv, arbetets produktivitet och en positiv samhällsutveckling. Polarisering, ökande ojämlikhet, urholkning av demokratin, förlust av biologisk mångfald, klimatförändringar och ökade utrikespolitiska spänningar kan försvaga framtidstron. Dessa samhälleliga utmaningar understryker kulturens centrala roll i att hantera svåra frågor och skapa positiva framtidsutsikter.

Utskottet betonar att främjandet av barns och ungas välbefinnande och delaktighet genom kultur bör tryggas med tillräckligt verkningsfulla åtgärder. Utskottet anser att redogörelsens åtgärd att utarbeta ett åtgärdsprogram för barns och ungas välbefinnande och delaktighet är motiverad, och konstaterar att innehållet i programmet bör samordnas med andra åtgärdsprogram som under regeringsperioden utarbetats för att främja barns och ungas välbefinnande.

Kultur som en del av den ekonomiska aktiviteten. Utskottet välkomnar att redogörelsen behandlar kulturens ekonomiska och näringspolitiska dimensioner på ett heltäckande sätt. Redogörelsen utgör en god utgångspunkt för att stärka de kreativa branschernas ställning som en del av den finländska näringspolitiken och som en del av den växande industrisektorn. De kreativa branscherna bidrar också till livskraft, sysselsättning samt regional attraktions- och hållkraft. Dessa faktorer bör därför beaktas bättre i den finländska ekonomiska politiken och industripolitiken (se KuUU 5/2025 rd).

I ekonomiutskottets utlåtande (EkUU 9/2025 rd) och i ett sakkunnigyttrande till utskottet framhålls att den tillväxt- och konkurrenspotential som finns inom kultur och de kreativa branscherna inte har förståtts eller utnyttjats tillräckligt i Finland. Redogörelsen innehåller en detaljerad beskrivning av kulturens värdekedja, där varje del stärker kulturens värde och genomslagskraft. En OECD-rapport från 2022 visar på de kulturella och kreativa sektorernas styrka som betydande skapare av sysselsättning och som drivkrafter för ekonomin. De har också en stark tillväxtpotential. Inom de kreativa sektorerna skalas insatserna upp på ett betydande sätt också i Finland. Sektorn är redan större än många traditionella industrigrenar (BNP-andel 3,1 % år 2022). De kulturella och kreativa branscherna ökar samhällsekonomin storlek och mervärde.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Utskottet anser att kulturbranschernas och de kreativa branschernas ekonomiska potential i högre grad bör erkännas som ett investeringsobjekt och som en källa till värdeskapande. Satsningar på branschens affärsförutsättningar bör också ses som lönsamma och tillväxtfrämjande investeringar. Den tillväxtstrategi för de kreativa branscherna som är under beredning har en viktig roll och bör genomföras i samverkan med den kulturpolitiska redogörelsen.

Den immateriella egendom som uppstår ur kultur har inte utnyttjats tillräckligt i Finland. Enligt ett sakkunnigyttrande bygger affärsverksamheten i världens största börsbolag till största delen på immateriellt värdeskapande, såsom kunskap, kompetens, kreativitet, patent, upphovsrätt, design och förbättrade tjänsteupplevelser. De kreativa branscherna har en central roll i att producera dessa immateriella värden. Enligt utskottet förutsätter deltagande i denna tillväxt att de kreativa branschernas roll i innovations- och näringspolitiken stärks. I ett sakkunnigyttrande framhålls också att betydelsen av kreativ kompetens accentueras inom FoUI-politiken, i takt med att det ekonomiska mervärdet allt oftare uppstår som avkastning på immateriella investeringar.

I Finland har det varit svårt att utnyttja immateriell egendom, bland annat eftersom den sällan har kunnat värderas och användas som säkerhet vid företagsfinansiering. Svårigheterna är kopplade både till tillgången till privat finansiering och till ansökan om olika stöd. Utskottet stöder redogörelsens förslag om att skapa gemensamma principer för värdering av det immateriella kapitalet och för att öka dialogen mellan branschföretagen och finansiärerna. Utskottet betonar med hänvisning till ekonomiutskottets utlåtande (EkUU 9/2025 rd) vikten av att bättre identifiera och utveckla innovationsverksamhet i anslutning till immateriella rättigheter som en del av Business Finlands FoUI-finansiering.

Utskottet anser det vara viktigt att konstförvaltningen, näringscentralerna, undervisnings- och kulturministeriet samt arbets- och näringsministeriet samarbetar smidigt för att synliggöra och utnyttja de kreativa branschernas ekonomiska potential. Enligt uppgift främjas detta mål också i tillväxtstrategin för den kreativa ekonomin, som bereds av delegationen för den kreativa ekonomin. Syftet med strategin är att förbättra investeringar i och utnyttjande av immateriella produktionsfaktorer i Finland. I ett sakkunnigyttrande påpekas det att investeringar i skapandet av immateriell egendom är svåra att omvandla till ekonomiskt värde utan exportmöjligheter som möjliggörs genom fungerande distribution och marknadsföring. Därför är det viktigt att långsiktigt och målinriktat trygga förutsättningarna för kulturexport.

Tillgång till kultur samt kulturens tillgänglighet

En hållbar grund för kulturen förutsätter att dess tillgång och tillgänglighet tryggas genom tillräckliga åtgärder. Utskottet anser att dessa åtgärder bör ta hänsyn inte bara till de sektorspecifika särdragen inom kultur och konst, utan även till regionala och lokala särdrag och olikheterna mellan dem samt även till jämlikhetsaspekter. Dessa faktorer påverkar även förutsättningarna för kultur- och konstutövare att utföra sitt arbete och skapa möjligheter för människor att ta del av kultur och de kulturella rättigheter som hör därtill.

Utskottet betonar att tillgången till kultur och kulturens tillgänglighet bör tryggas i hela landet, med särskild uppmärksamhet på glest befolkade områden, där möjligheterna för konst- och kulturutövare att verka och få sysselsättning – och därmed publikens tillgång till kulturtjänster – kan

Betänkande KuUB 5/2025 rd

vara mer begränsade än i övriga delar av landet. I utvecklingen av kulturverksamhet på landsbygden spelar föreningar en viktig roll. Ett mångsidigt medborgarengagemang har överlag stor betydelse för kulturproduktionen. Vid tryggandet av förutsättningarna för att skapa och ta del av kultur bör behoven hos både finsk- och svenskspråkiga beaktas, liksom möjligheterna att ordna kulturservice enligt närserviceprincipen. Det är också viktigt att uppmärksamma bevarandet och främjandet av samisk kultur.

Som det konstateras också i redogörelsen är en mångsidig och tillgänglig kultur en rättighet för alla. Kulturen tillhör alla människor, oavsett bakgrund. Kulturens tillgänglighet bör förbättras även inom sjukhus och vårdinrättningar. Vårdmiljöer är inte en tillfällig förvaringsplats för konst, utan kan i bästa fall vara miljöer där konsten kommer till sin rätt och ges möjlighet att öppna nya perspektiv.

Fostran och utbildning som en del av kulturverksamhetens grund och framtid

Bildning är grunden för ett fungerande samhälle, och kulturen är en väsentlig del av denna. Det mål som ingår i redogörelsen – att varje individ ska ha rätt att delta i skapandet och upplevelsen av konst och kultur – bör förverkligas i så stor utsträckning som möjligt. Målet stöder tillgodoseendet av befolkningens kulturella rättigheter och är också en förutsättning för tillväxt inom kulturbranscherna. Enligt utskottet bör från fritidsverksamhetens, fostrans, utbildningens och den aktivt deltagande publikens perspektiv synliggöras starkare och mer systematiskt i genomförandet av redogörelsen. För att kulturen ska kunna förverkligas och upprätthållas som en del av tryggheten av de kulturella rättigheterna krävs långsiktigt arbete, med början i barns kulturfostran.

Varje barn ska ha möjlighet att delta i grundläggande konstundervisning och fritidsverksamhet, oberoende av familjens ekonomiska situation. Kulturen ska vara tillgänglig också för barn och unga i utsatt ställning. Genom kulturfostran tryggas bildning, läskunnighet, allmänt välbefinnande och samhällets resiliens, samtidigt som barn och unga vägleds till aktivt medlemskap i samhället. I det fortsatta arbetet med den kulturpolitiska redogörelsen bör därför långsiktig konst- och kulturfostran beaktas också som en del av övningen i framtidsfärdigheter, utöver de ovan nämnda faktorerna. Det bör skapas modeller som gör det möjligt för barn att delta i långsiktiga konst- och kulturhobbyer oberoende av familjens ekonomiska resurser. Det bör också uppmärksammas att barn, vid sidan av att utveckla sina kulturfärdigheter, ska ses som både mottagare och skapare av kultur.

I redogörelsen konstateras det att skolan är Finlands största kulturinstitution. Stärkandet av konst- och kulturfostran sker där som en del av verksamheten enligt läroplanen, och stärker alla barns och ungas delaktighet. Konst- och kulturverksamheten stöder också lärare och pedagoger i deras uppfostrings- och undervisningsarbete. Utskottet instämmer i redogörelsens mål att systematiskt främja samarbetet mellan aktörerna inom kulturområdet samt konstfostran och undervisning, där både offentliga och privata aktörer deltar.

Enligt utskottet bör kulturens möjligheter också granskas utifrån olika utbildningsnivåer. Konstfostran och utbildning inom konstområdena utgör grunden för kulturen och är samtidigt byggstenar för framtiden. Utskottet ser det som positivt att redogörelsen uppmärksammar läskunnighetens stora betydelse, men fäster uppmärksamhet vid att andra medborgarfärdigheter för kulturellt

Betänkande KuUB 5/2025 rd

deltagande inte behandlas. Enligt ett sakkunnigyttrande främjar till exempel stödjandet av sång och musik inte bara konstnärligt uttryck och kreativitet utan också allmänna inlärningsförutsättningar och ger därmed verktyg för att utveckla kognitiva och motoriska färdigheter samt koncentrationsförmåga. Det är viktigt att genomförandeplanen beaktar olika åtgärder för att stärka alla befolkningsgruppers delaktighet i konstfostran och konsthobbyer.

Arbetet för att främja kulturen bör också inbegripa utveckling av mediefärdigheter, såsom medieläskunnighet, i enlighet med de nationella riktlinjerna för mediefostran. Utskottet påpekar med hänvisning till sitt tidigare utlåtande KuUU 2/2024 rd att informationspåverkan baserad på desinformation och misinformation i värsta fall kan underminera det förtroende som håller samman samhället. Medieläskunnighet är ett centralt verktyg för att stärka samhällets säkerhet och en fungerande demokrati. Dessutom skapar främjandet av medieläskunnighet en grund för hela samhällets kriställighet.

Forskning och kunskapsunderlag

Kunskap utgör en del av grunden för kulturens värdekedja. Kunskapsuppbyggnad förutsätter forskning om kultur och konst samt konstnärlig forskning. Enligt ett sakkunnigyttrande är de finländska universiteten internationellt erkända föregångare i utvecklingen av konstnärlig forskning. Konstnärlig forskning behandlar inte nödvändigtvis konsten i sig, utan kan även belysa fenomen och frågor inom andra områden med hjälp av konstnärliga metoder. Dessa forskningsobjekt finns ofta i gränsområdet mellan olika vetenskapsfält. Konstnärlig forskning strävar efter att väcka dialog med publiken. Det förutsätter djupgående och professionell förståelse för konstnärligt skapande.

Utskottet konstaterar att uppbyggnaden av aktuell och forskningsbaserad kunskap om kulturområdet förutsätter tillräcklig statistik och möjligheter att använda den i forskningssyfte. Detta bör säkerställas genom tillräckliga resurser och en ändamålsenlig arbetsfördelning. Kunskapsbehovet är kopplat både till kulturforskning och till produktion av information som ska användas vid genomförandet av redogörelsen. Exempelvis vid beslut om genomförande av kulturens lokala och regionala tillgång och tillgänglighet krävs aktuell information om kulturens tillstånd i olika kommuner och regioner i Finland. Forskningsbaserad kunskap behövs både för att förbereda genomförandet av redogörelsen och för att bedöma dess förverkligande, effekter och genomslag.

Finansiering

Finansieringen av kultur tryggas i samarbete mellan olika aktörer. Som det konstateras i redogörelsen uppgår det gemensamma stödet från staten och kommunerna till över 2 miljarder euro per år. Hushållen är den största finansiären av kultur, med cirka 5 miljarder euro årligen. Även stiftelser och företag har en central roll i finansieringen av kultur. Finland är alltså inte ett land med en enda modell. Det offentliga stödet är en viktig hävstång för att öka den privata finansieringen. Det skapar bland annat förutsättningar för högklassig konst som lockar publik och ökar biljettintäkterna.

Enligt utskottet är strävandena att öka kulturens och de kreativa branschernas andel av BNP, att stärka branschernas offentliga finansiering och strukturer samt att förbättra finansieringens förut-

Betänkande KuUB 5/2025 rd

sägarhet och långsiktighet avgörande för att kulturområdet ska kunna växa och utvecklas. Även om de offentliga finanserna ställer strikta ramar för finansieringen, behöver kulturen inom ett litet språk- och kulturområde tillräcklig offentlig finansiering som komplement till den ekonomiska grund som skapas genom privat konsumtion. Det handlar också om att korrigera en marknadsbrist: endast i Finland skapas finländsk kultur.

Behoven hos aktörer inom kulturområdet och de kreativa branscherna bör beaktas redan i det inledande skedet av planeringen av statlig FoUI-finansiering. Detta sker bäst genom att sakkunskapen inom nämnda branscher utnyttjas i planeringsarbetet.

I ett sakkunnigyttrande har EU-finansieringens betydelse för den finländska kulturverksamheten lyfts fram, särskilt den finansiering som enligt CAP-planen riktas till verksamhet på landsbygden. I den samlade finansieringen av kulturen bör det beaktas att EU-medfinansierade kulturprojekt sedan 1990-talet har varit en främjande faktor för det finländska kulturlivet, vid sidan av den traditionella statliga och kommunala kulturpolitiken.

Utskottet konstaterar att det vid genomförandet av redogörelsen är nödvändigt att överväga hur mer permanenta och planmässiga samarbetsstrukturer kan skapas mellan olika finansiärer av kultur, såsom staten, kommunerna och privata aktörer. Som en del av möjliggörandet av tillväxt inom branschen bör aktörernas egna intäkter stärkas, kapitalstrukturen utvecklas och avdragsrätt för donationer införas. För att kulturverksamheten ska kunna upprätthållas behöver vi även i fortsättningen flera finansieringssystem och nya hållbara sätt att finansiera kulturen. Sammantaget blir det allt viktigare att kunna kombinera de bästa egenskaperna hos olika finansiärer. Här bör hänsyn tas till verksamhetens karaktär och skillnaderna mellan olika delområden inom branschen samt till de krav som den regionala tillgången och efterfrågan ställer. Samtidigt bör konkreta mekanismer för att främja nya privata investeringar identifieras. Utvecklingen av finansieringssystemet förutsätter samarbete mellan olika finansiärer och ett strategiskt helhetstänkande.

Kulturarbetarna

Kulturen bygger på sina aktörer

Kulturens värdekedja är beroende av att konstnärernas verksamhetsförutsättningar upprätthålls och utvecklas. Utan konstnärer och andra yrkesverksamma inom konst och kultur finns det inget att bygga de övriga delarna av värdekedjan på. För att aktörerna ska kunna definiera utgångspunkterna för sitt arbete självständigt är det viktigt att den konstnärliga friheten tryggas även i finansieringssystemen.

Utskottet välkomnar att tryggheten av konstnärernas verksamhetsförutsättningar har lyfts fram som en central del av genomförandet av redogörelsen (kapitel 3.2). Enligt redogörelsen ska arbetsmarknadspositionen för aktörerna inom de kulturella och kreativa sektorerna stärkas genom att förbättra funktionaliteten för systemen för ersättningar, arvoden och social trygghet, stödja utvecklingen av verksamhetsmodeller och nätverk och övergångarna mellan värdenätverkens olika delar och stärka inkomstmöjligheterna inom plattforms- och upphovsrättsekonomin. Det är viktigt att redogörelsens mål och åtgärder omfattar olika typer av aktörer inom konst och kultur – både konstnärer som verkar i den kreativa kärnan och andra yrkesverksamma inom konst- och

Betänkande KuUB 5/2025 rd

kultursektorn samt det arbete som utförs av olika samfund och organisationer inom konst- och kulturområdet.

Utskottet understryker att det i beredningen av åtgärder för att förbättra konstnärernas arbetsförutsättningar, som ingår i redogörelsens fortsatta åtgärder, är viktigt att beakta både konst- och kulturfältet i dess helhet och skillnaderna mellan olika konstområden. Som konstateras i redogörelsen skiljer sig konstområdena avsevärt från varandra, vilket har påverkat bland annat deras verksamhets-, utvecklings- och finansieringsstrukturer. Inom scenkonsten arbetar man till exempel i nära samverkan med andra, medan bildkonst och litteratur är så kallade individuella konstformer.

I redogörelsens beskrivning av nuläget lyfts oron över konstnärernas försörjning fram. Yrkesverksamma inom den kreativa sektorn arbetar ofta för flera olika arbetsgivare. Frilansande konstnärers inkomster består av en kombination av lönearbete och företagsverksamhet, stipendier, arvoden, försäljning av verk och upphovsrättsersättningar, vilka ofta betalas ut med fördröjning. Inkomstflödena är svåra att förutse och de är oregelbundna. Det finns betydande behov av utveckling när det gäller frilanskonstnärers arbetsvillkor, stödformer och sociala trygghet. Utskottet betonar att hållbara lösningar måste hittas för att åtgärda dessa brister. Atypiska anställningar, varierande inkomstbildning och ett bättre anpassat socialskydd är faktorer som också tryggar tillgången till yrkesverksamma inom den kreativa sektorn och deras möjligheter att arbeta professionellt.

Det bör beaktas att kompetensutvecklingen för både studerande och yrkesverksamma inom kultursektorn måste ske i enlighet med aktuella kompetensbehov. Utbildningen ska svara mot både aktörernas och företagens behov och följa med i förändringarna. Åtgärder som ger de yrkesverksamma inom de kulturella och kreativa sektorerna ökad kompetens inom företagande och ekonomisk verksamhet bidrar sannolikt också till förbättrad försörjning och därmed till en högre nivå på den inkomstbaserade sociala tryggheten när behov uppstår. Kompetensen i fråga om immateriella rättigheter och utnyttjande av immateriellt kapital bör stärkas hos företagare, utvecklingsaktörer och finansiärer inom sektorn. Den omvälvning som artificiell intelligens medför kräver snabb anpassning och kompletterande utbildning redan under de närmaste åren.

Upphovsrätt och teknisk utveckling

Upphovsrätt som rättsskydd för upphovspersonen. Utskottet ser det som positivt att redogörelsen uppmärksammar upphovsrätten, bland annat genom att framhålla att användning av verk alltid ska medföra ersättning till upphovspersonen. Utskottet instämmer i redogörelsens mål att upphovsrättslagstiftningen och upphovsrättssystemet bör utvecklas och upprätthållas så att upphovspersonernas ekonomiska och ideella rättigheter tryggas, och att lagstiftningen och systemet stöder effektiv licensiering av rättigheter samt innovativ utveckling av inkomstmodeller. Även målen om bättre balans mellan avtalsparterna i upphovsrätsfrågor och om effektiv övervakning av rättigheter är motiverade.

Utskottet betonar att skyddet för upphovsrätten måste tryggas även i framtiden. Upphovsrätten har en central betydelse för inkomstbildningen inom de kreativa branscherna, både för enskilda upphovspersoner och företag. Som det konstateras i ett sakkunnigyttrande finns det ingen blomstrande plattforms- och upphovsrättsekonomi utan stark upphovsrätt och avtalsfrihet.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Det system av exklusiva rättigheter som bygger på lag, direktiv och avtal utgör kärnan i upphovsrätten och ska fortsatt vara grunden för upphovsrättssystemet. Detta system kompletteras av individuella och kollektiva licensieringsformer och lösningar, som tryggar rättvis ersättning till rättsinnehavare, skyddar investeringar och insatser samt säkerställer tillgången till skyddat material för användare och nyttjare. Användning av verk och annat innehåll bör även framöver baseras på avtal.

Upphovsrätt och artificiell intelligens. För närvarande är det särskilt svårt att kombinera upphovsrätten och artificiell intelligens: regleringen släpar efter, samtidigt som upphovspersoner och andra rättsinnehavare saknar verktyg för att reagera på uppenbara fall av olovlig användning av verk. Den kulturpolitiska redogörelsen förhåller sig försiktigt positivt till användningen av AI inom kreativ verksamhet. Enligt redogörelsen krävs särskilda åtgärder för att främja tillväxt inom de kulturella och kreativa branscherna, stärka användningen av ny teknologi och säkerställa att den immateriella egendom som skapas stannar i Finland och gynnar den finländska ekonomin. Redogörelsen lyfter också fram att AI kan utvidga det kreativa uttrycket och nå nya publikgrupper, och betonar att AI i bästa fall fungerar som katalysator för kreativa processer och tillväxt. Vidare framhålls att användningen av AI bör ske balanserat med respekt för upphovsrätten och konstnärligt arbete.

AI kommer att vara en möjlighet och ett användbart verktyg inom de kreativa branscherna, men enligt ett sakkunnigyttrande hotar den också att försämra konstnärers möjligheter till arbete och försörjning. Ett exempel på detta är användningen av människoskapade verk för att träna AI. Utskottet betonar att tvivelaktiga metoder för AI-träning måste motverkas effektivt. Eftersom ekonomin inom kulturområdet bygger på upphovsrätt, måste ett starkt upphovsrättsskydd och fungerande rättsskyddsåtgärder tryggas i takt med den teknologiska utvecklingen. Upphovspersoner vars verk används som träningsdata för AI bör kompenseras på ett proportionerligt sätt, och information om det material som används i träningsprocessen bör vara öppet tillgänglig. Det är också viktigt att beakta att det krävs tillstånd av rättsinnehavaren för att använda upphovsrättsskyddat innehåll för att utbilda en AI-modell. Enligt ett sakkunnigyttrande kräver de utmaningar som generativ AI medför en snabb utveckling av upphovsrättens digitala infrastruktur.

Upphovsrättsinfrastrukturen kan beskrivas som upphovsrättens kunskapsbaserade ryggrad. Inom upphovsrättsområdet har kunskap och praxis inom de kreativa branscherna under de senaste 20 åren harmoniserats och standardiserats för att stödja branschspecifik verksamhet, snarare än för att säkerställa upphovsrättssystemets allmänna funktion. Upphovsrättsinfrastrukturen har utvecklats som ett separat informationssystem, men är en förutsättning för att upphovsrätten bakom affärsverksamheten inom de kreativa branscherna ska kunna förverkligas i praktiken. Dess kvalitet och täckning varierar mellan olika branscher, vilket har påverkat exempelvis hur väl upphovspersoner har fått ersättning för att deras verk används i digitala miljöer.

Ett fungerande upphovsrättssystem förutsätter effektiv rättighetsförvaltning även i AI-eran. Enligt uppgift påverkas lägesbilden inom EU av det förberedande arbete som arbetsgrupper under EU:s AI-styrelse utför gällande uppförandekoder för skyldigheter enligt AI-förordningen och sammanställningar om träningsdata.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Enligt utskottet bör genomförandeplanen för redogörelsen beakta Finlands aktiva roll i att säkerställa effektiv upphovsrättsförvaltning både inom EU:s inre marknad och nationellt. För branschens framtid är det avgörande att reglerna är rättvisa för upphovspersoner även i digitala miljöer. Upphovsrättssystemets aktualitet måste tryggas genom kontinuerlig uppdatering av upphovsrättslagstiftningen och upphovsrättspolitikerna.

Kulturen är både nationell och internationell

I redogörelsen konstateras det att konst och kultur är en del av vår bildning och vårt arv från tidigare generationer till kommande och att finländarna kan vara stolta över sitt mångsidiga kulturarv. Den finländska kulturen har ett egenvärde och skyddar nationen också i en instabil säkerhetsmiljö. En stark kulturell identitet i sin tur utgör grunden för en sund självkänsla och mental kriställighet. Det hjälper oss att förstå oss själva som en del av världen.

Utskottet anser att redogörelsen på ett förtjänstfullt sätt identifierar den nationella kulturens betydelse för att stärka demokratin, det samhälleliga förtroendet och den mentala bärkraften. Samtidigt har behovet av att värna om det finländska kulturarvets livskraft lyfts fram. Den finländska kulturen växer och stärks när allas röster får höras. Ett stabilt och välmående samhälle måste värna om allas delaktighet. Det är viktigt inte bara för den finländska kreativiteten, utan också för framgång i en internationell kontext.

Redogörelsen beskriver kulturens internationella interaktivitet, bland annat genom att lyfta fram stödsystem, finansieringsinstrument och nätverksbyggande. Utskottet ser det som positivt att genomförandeplanen för redogörelsen kommer att genomföras i samverkan med internationaliseringsstrategin för kulturen. Strategin ska utarbetas i samarbete mellan ministerierna (UKM, UM och ANM) och andra aktörer inom kultursektorn. Strategin ska innehålla bland annat prioriteringar för internationaliseringen, mål, metoder för att stärka ekosystemen samt centrala åtgärder. Vid beredningen av målen och åtgärderna för internationalisering bör särskild uppmärksamhet ägnas åt en planmässig utveckling av internationaliseringen inom de kreativa branscherna: Finland har internationellt erkända aktörer och talanger, men enligt ett sakkunnigyttrande står de ofta ensamma i sina internationaliseringssträvanden, eftersom stödsystemen är otillräckliga.

Redogörelsen identifierar också kulturens betydelse för utformningen av Finlands landsbild. Landsbilden har direkt samband med landets attraktionskraft som boendeland, studieland, turistmål och till och med som investeringsobjekt. Bilden av ett land formas ofta utifrån dess kulturprodukter. Också ur denna synvinkel har kulturen en viktig roll i Finlands internationella verksamhet.

För att inom kulturområdet upprätthålla en kompetens och yrkesskicklighet som håller internationell nivå krävs kontinuerlig interaktion och nätverksbyggande. Filmer, spel, musik, mode och audiovisuella produktioner skapas i samarbete mellan flera internationella aktörer, och dessa nätverk måste ständigt utvidgas. Sådana samarbeten tillför kompetens till Finland, och spridningen av finländsk kompetens internationellt stärker i sin tur vår landsbild som ett land med hög utbildningsnivå. Det är också viktigt att förbättra möjligheterna för yrkesverksamma inom kultur- och kreativa branscher att arbeta och nätverka både i Finland och utomlands.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Enligt utskottet bör kulturen också utnyttjas som en del av utrikesrelationerna för att stärka det globala ansvaret och de bilaterala och multilaterala samarbetsrelationerna. Kulturen möjliggör upprätthållande av dialog även i tider då konflikter försvårar direkta möten. Genom konst och kultur kan även svåra ämnen synliggöras och förståelse skapas över språkgränser.

Den senaste tidens kriser har visat att internationell solidaritet ofta uppstår genom kultur och konst. I ett sakkunnigyttrande har det framhållits att exempelvis händelserna i Ukraina visar att kultur skapar nationell resiliens och är ett medel för att mobilisera internationellt stöd. Vid genomförandet av redogörelsen är det viktigt att säkerställa metoder för att sprida kunskap om Finlands berättelse, värderingar och kulturella särdrag så brett som möjligt.

Genomförandeplan för redogörelsen

Utskottet betonar – med hänvisning till den allmänt framförda uppfattningen i sakkunnigyttrandena – att den genomförandeplan som ska utarbetas efter riksdagsbehandlingen av redogörelsen är av avgörande betydelse för att målen i redogörelsen ska nås. Genomförandeplanen bör utarbetas i bred samverkan med olika aktörer. Det är ändamålsenligt att planen bereds tvärsektorielt i samarbete mellan ministerierna inom de berörda förvaltningsområdena samt övriga aktörer inom kulturområdet. Det säkerställer att olika aktörers behov identifieras och underlättar det praktiska genomförandet av planen.

Utskottet anser att det är av grundläggande vikt att den plan som utarbetas blir tillräckligt konkret för att uppnå redogörelsens mål. Kulturen bör i planen erkännas som en central nationell infrastruktur, inte som en sektor som endast sporadiskt behöver ekonomiskt eller funktionellt stöd. Planen bör vara ett dokument som möjliggör en långsiktig och tydlig framåtrörelse. Den ska också innehålla en finansieringsplan som dimensionerats så att målen kan nås.

Utskottet betonar att genomförandeplanen i fortsättningen bör styra allt beslutsfattande som är relevant för kulturen, oberoende av förvaltningsgränser. Genomförandet av planen bör förankras inom de olika förvaltningsområdena och sträcka sig över valperioderna. Utskottet stöder redogörelsens förslag om att inrätta ett statsrådsorgan med mandat över valperioderna för att följa upp och utvärdera genomförandet av redogörelsen samt för att ta initiativ till främjande av kultur. Det vore ytterst viktigt för att stärka kulturpolitikens roll.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av redogörelse SRR 8/2024 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen förutsätter att

Betänkande KuUB 5/2025 rd

1) regeringen före utgången av vårsessionen 2026 lämnar en redogörelse till kulturutskottet om genomförandeplanen för redogörelsen, där aktörer inom kultur- och kreativa branscher inkluderas i beredningen och där de ställningstaganden och övriga synpunkter som framförts i kulturutskottets betänkande beaktas,

2) genomförandeplanen fokuserar på näringsverksamhet inom de kreativa branscherna och en tillväxtstrategi för att öka de kreativa branschernas andel av BNP, inklusive främjande av export och förstärkning av internationella strukturer, samt på den regionala tillgången till och tillgängligheten av konst- och kulturtjänster — kultur som en rättighet för alla, främjande av upphovsrätt och försörjning för kulturaktörer, bevarande av det nationella kulturarvet som en del av den mentala krisberedskapen och resiliensen, barnkultur och barns och ungas delaktighet, främjande av hälsa och välfärd genom konst- och kulturtjänster samt kulturens betydelse för att förebygga marginalisering och främja integration,

3) genomförandeplanen fäster särskild uppmärksamhet vid barns och ungas jämlika möjligheter att delta i högkvalitativ konst- och kulturundervisning samt vid tillgången till och tillgängligheten av konst- och kulturtjänster och fritidsverksamhet för barn och unga i hela Finland,

4) genomförandeplanen innehåller ett åtagande om konkreta och långsiktiga åtgärder för att höja finansieringsnivån för konst och kultur, stärka kulturens livskraft, utveckla mångsidiga finansieringskällor, öka förutsägbarheten i finansieringen samt förbättra försörjningen och den sociala tryggheten för aktörer inom de kreativa branscherna och kultursektorn,

5) genomförandeplanen, som ett led i möjliggörandet av tillväxt inom branschen, stärker aktörernas egna intäkter och utvecklar kapitalstrukturen, och att avdragsrätt för donationer införs. Nya och hållbara finansieringsformer för kultur bör utvecklas, vilket stärker samarbetet mellan offentliga och privata finansiärer, ökar finansiärernas kunskap om kultursektorn och utvecklar forsknings-, utvecklings- och innovationsfinansieringen så att den bättre betjänar de kreativa branscherna. Det ska säkerställas att aktörer inom de kulturella och kreativa sektorerna har kompetens i entreprenörskap och ekonomisk verksamhet,

6) genomförandeplanen, i avvikelse från redogörelsen, även beaktar brobyggare såsom gallerister, översättare och agenter samt museer, kulturmiljöarbete och arkitektur,

7) beredningen av genomförandeplanen fäster uppmärksamhet vid den regionala och lokala tillgången till och tillgängligheten av kultur och konst på nationalspråken. Vidare ska planen beakta sysselsättningen inom det fria konstfältet och förbättrade verksamhetsförutsättningar för branschen. Vårt uppdrag är att värna om konstens frihet, välbefinnandet hos dem som är verksamma inom konst och kultur, att det finns tillräckligt med kunniga aktörer och att arbetsmarknaden fungerar,

8) genomförandeplanen stärker bildningen och värnar kulturarvet genom att också trygga verksamhetsförutsättningarna för de nationella offentliga konst- och kulturinstitutioner-

Betänkande KuUB 5/2025 rd

na, så att deras roll som en del av kulturens infrastruktur upprätthålls och gör Finland till en kulturaktör av större betydelse än landets storlek antyder,

9) genomförandeplanen tryggar upphovspersonernas ställning genom att utveckla upphovsrättslagstiftningen, främja aktuell EU-reglering och dess införande i Finland samt övervaka att rättigheterna förverkligas. Det säkerställs att upphovspersoner och innehållsproducenter har jämbördiga förhandlingspositioner. AI och digitalisering utmanar traditionell upphovsrätt och försvagar konstnärers inkomstbildning om det saknas tillräcklig reglering och ersättningsmekanismer. Kompetensen inom AI och utvecklingen av AI-innovationer inom kultur- och kreativa branscher stärks,

10) genomförandeplanen omfattar uppföljning och utvärdering av genomförandet av de politikprogram som utarbetats. Det säkerställs att konstens och kulturens strategiska betydelse behandlas inom statsförvaltningen i samarbete med centrala ministerier, med beaktande av olika politikområden såsom ekonomisk politik, välfärds- och hälsopolitik samt säkerhetspolitik, och att de kreativa branscherna lyfts fram som ett prioriterat område inom näringspolitiken,

11) genomförandeplanen säkerställer tvärssektoriellt samarbete mellan konstförvaltningen och närings-, trafik- och miljöcentralerna samt mellan undervisnings- och kulturministeriet, arbets- och näringsministeriet och utrikesministeriet i syfte att öka de kreativa branschernas andel av BNP och stärka kunskapsunderlaget om kultur genom att utveckla den nationella kulturstatistiken. Den kulturpolitiska redogörelsen och dess genomförande följs upp med stöd av forskningsbaserad kunskap,

12) regeringen i samarbete med olika aktörer bereder en tvärssektoriell strategi för kulturens internationalisering, som innehåller prioriteringar, mål, metoder för att stärka ekosystemen samt centrala åtgärder. Dessa omfattar samordning av stöd- och finansieringsystem, utnyttjande av EU-finansieringsprogram, utveckling av internationell affärsverksamhet och kompetens, stärkande av samarbetet mellan kultur och turism, utveckling av förmedlarledet och agenturkompetensen inom konstområdena, internationell rörlighet för yrkesverksamma inom de kreativa branscherna samt kulturen som en del av de yttre förbindelserna och landsbilsarbetet.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Helsingfors 11.6.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Maaret Castrén saml
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Inka Hopsu gröna
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Mia Laiho saml
medlem Pia Lohikoski vänst
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Nasima Razmyar sd
medlem Sara Seppänen saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Jaana Strandman saf
medlem Oskari Valtola saml
ersättare Marko Kilpi saml (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

Reservation 1

Motivering

Vänsterförbundet anser att konst och kultur måste värnas i sin mångfald och vara tillgängliga för alla. Målet för kulturpolitiken bör vara att socioekonomisk bakgrund eller familjens kulturella kapital – eller avsaknaden av sådant – inte får avgöra möjligheten att bli en aktiv utövare eller upplevare av konst.

Konstens och kulturens tillgänglighet påverkas i dagens Finland av en mängd faktorer som rör geografisk placering, socioekonomisk ställning, funktionsförmåga, språk och kulturell bakgrund. I praktiken är konst- och kulturtjänsterna inte tillgängliga för alla.

Även om den kreativa verksamhetens betydelse för nationalekonomin behöver erkännas och synliggöras i högre grad, bör redogörelsen i större utsträckning betona konstens och kulturens autonomi och egenvärde samt behandla lösningar som tryggar konstens och kulturens frihet.

Det offentliga stödet till konst och kultur har en avgörande roll för att stödja dessa principer och för att säkerställa att Finland även i framtiden har ett innehållsmässigt och kvalitativt rikt och livskraftigt konst- och kulturliv.

I ett yttrande till kulturutskottet lyfts det fram hur det finländska samhället har utvecklats till ett konkurrenssamhälle, vilket också märks i kulturpolitikens marknadsanpassning. Även i den kulturpolitiska redogörelsen framgår detta delvis, då kultur och konst ofta benämns som ”kreativ ekonomi”. Vänsterförbundet betonar att konstens frihet och allas rätt till kultur och konst inte nödvändigtvis förverkligas enbart genom marknaden.

Kulturpolitikens betydelse bör uppmärksammas bättre inom andra politikområden, eftersom kultur är en ekologiskt och socialt hållbar, tillväxt drivande och framtidsinriktad sektor inom ekonomin. Även om kultur bör förstås i vid bemärkelse, måste genomförandeplanen som utarbetas parallellt med redogörelsen innehålla prioriteringar, tydligt utpekade ansvariga aktörer och en tidsplan för konkreta mål inom konst- och kulturpolitiken på både kort och lång sikt. Endast då är redogörelsen faktiskt genomförbar. Målen bör följas upp och uppföljningen rapporteras till riksdagen.

Den kulturpolitiska redogörelsen och den genomförandeplan som ska utarbetas är av central betydelse för kulturpolitikens långsiktighet. Det är positivt att redogörelsen erkänner det allmännas finansieringsansvar när det gäller att säkerställa allas tillgång till kultur.

Den kulturpolitiska redogörelsen står dock i stark kontrast till regeringens politik, eftersom regeringen genomför omfattande nedskärningar inom konst och kultur. Därtill är ökningen av fattigdom och nedskärningar i den sociala tryggheten en kulturpolitisk fråga, eftersom de direkt påverkar möjligheterna att skapa och ta del av konst och kultur.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

Genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen måste vara tillräckligt konkret och ambitiös för att den stora motsättningen mellan regeringens politik och den kulturpolitiska redogörelsen åtminstone delvis ska kunna överbryggas. Regeringen Orpo-Purra måste börja genomföra den kulturpolitiska redogörelsen redan under sin egen regeringsperiod och inte överlåta genomförandet enbart till kommande regeringar.

Finansieringen av konst och kultur

En långsiktig plan för utveckling av finansieringen bör utgöra en av de viktigaste delarna i den genomförandeplan som ska utarbetas parallellt med den kulturpolitiska redogörelsen. Finansieringen av konst och kultur måste även möjliggöra djärva experiment, så att konsten och kulturen utvecklas, är samtidsrelevant och främjar kritiskt tänkande.

Vänsterförbundet anser att finansieringen av konst och kultur bör uppgå till en procent av statsbudgeten under nästa regeringsperiod. En breddning av finansieringskällorna får inte innebära nedskärningar i den statliga finansieringen.

På grund av regeringens nedskärningar inom kulturområdet minskar kulturens andel av statens utgifter under de kommande åren. I år uppgår finansieringen under undervisnings- och kulturministeriets budgetmoment 29.80 för konst och kultur till 535 miljoner euro, vilket motsvarar cirka 0,6 procent av statens budgeterade utgifter. Andelen har minskat till följd av regeringens nedskärningar, eftersom den år 2024 uppgick till cirka 0,7 procent. Dessa är relativt sett stora nedskärningar i ett redan litet anslag, och de har långtgående konsekvenser för konst- och kulturområdet som helhet. Om denna utveckling inte vänds redan under innevarande regeringsperiod, kommer de goda skrivningarna i den kulturpolitiska redogörelsen inte att kunna förverkligas.

Många aktörer som får statsandel, såsom teatrar och orkestrar, sysselsätter inte bara sin fasta personal utan även ett stort antal frilansare och småföretagare inom kulturområdet. När statsandelarna skärs ned är det frilansarnas sysselsättning som först försämras. Att stärka den statliga finansieringen är också viktigt för att kunna öka stödet till det fria fältet.

Utöver staten har kommunerna en viktig roll när det gäller att finansiera och arrangera kulturtjänster som en del av basservicen för medborgarna. Kommunernas möjligheter att kompensera minskad statlig finansiering varierar kraftigt. Enligt uppgifter som Kommunförbundet samlat in från ekonomidirektörerna i de största städerna i slutet av 2024 är det endast ett fåtal städer som kompenserar den minskade statliga finansieringen av kultur. Dessutom skär regeringen även ned på kommunernas statsandelar, vilket ytterligare försämrar kommunernas möjligheter att finansiera kulturtjänster.

Regeringens skattepolitik försvårar också tillgången till konst och kultur. Regeringen höjde momsen på böcker, konstföremål samt konst- och kulturevenemang, vilket riskerar att leda till högre priser. Priset på konst- och kulturtjänster utgör för många ett hinder för att delta i olika evenemang och kulturtjänster. Aktivt deltagande i kultur – eller avsaknad av deltagande – går också i arv från generation till generation, och denna utveckling påskyndas av regeringens politik.

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

Konstnärer och kulturarbetare

Konst och kultur existerar inte utan dem som skapar den. Att utveckla och upprätthålla konstnärernas försörjningsmöjligheter är en av de viktigaste förutsättningarna för att uppnå målen i den kulturpolitiska redogörelsen.

I synnerhet den performativa konsten återhämtar sig fortfarande från coronapandemin och behöver fortfarande långsiktigt stöd och andra åtgärder samt förutsägbar finansiering – inte kortsiktiga och kraftiga nedskärningar. Hela konst- och kulturområdet präglas av stor osäkerhet om framtiden.

Kulturbranschen är en viktig arbetsgivare och regeringens nedskärningar ökar arbetslösheten inom kultursektorn. Kultur- och konstfältet är också en viktig livskraftsfaktor med betydande effekter på sysselsättning och verksamhetsförutsättningar inom andra branscher, såsom turism-, transport- och restaurangbranschen, är betydande.

Kulturen spelar också en viktig roll som fritidsverksamhet bland folk i alla åldrar. Även fritidsverksamheten kräver dock professionella kulturarbetare. Regeringen har redan försämrat möjligheterna till kulturfrid och sysselsättning genom nedskärningar inom det fria bildningsarbetet.

Den ökade osäkerheten kring finansieringen av konst och kultur är en avgörande fråga för framtiden inom sektorn. Enligt ett yttrande till kulturutskottet byter allt fler konstnärer yrke eller överväger att göra det. En pågående barometerrapport visar att nästan hälften (45 %) av alla konstnärer som svarat på enkäten har övervägt att byta yrke under det senaste året – bland konstnärer under 35 år är andelen hela 55 procent. Denna utveckling hotar att underminera målen i den kulturpolitiska redogörelsen.

Konstnärer får inte alltid skälig ersättning för sitt arbete, utan tvingas i vissa fall själva finansiera sin konstnärliga verksamhet. Vänsterförbundet anser att principerna för rättvis konst bör inkluderas i genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen, så att konstnärer garanteras rättvisa ersättningspraxis.

Endast ett fåtal konstnärer kan leva enbart på sitt konstnärliga arbete. Konstnärerna arbetar i regel också med annat därför att inkomsten av konstnärligt arbete inte räcker till. Inkomster kan komma till exempel från kortvariga anställningsförhållanden, arbetsersättningar, försäljning, biljettkomster, upphovsrättsersättningar och arvoden. Vårt socialskyddssystem har svårt att identifiera denna verklighet, och många inom de kreativa branscherna faller mellan stolarna. Beredningen av en kombinationsförsäkring är en välkommen och viktig fråga för de kreativa branscherna, där många är såväl löntagare som företagare. Kombinationsförsäkringen måste garanteras tillräcklig finansiering, så att försäkringen inte blir ett alltför dyrt och därmed orealistiskt alternativ för försäkringstagaren.

Inom arbets- och näringsbyråerna och andra myndigheter behövs mer utbildning om konstnärers arbetsvillkor. Hur begreppet företagare i bisyssla tolkas bör förtydligas i arbetslöshetsmyndigheternas tolkningsanvisningar. Det bör garanteras att rätten till förmånen inte går förlorad om man

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

arbetar samtidigt både som löntagare och som företagare. Besluten bör baseras på så exakt information som möjligt om personens faktiska sysselsättning. Vänsterförbundet har föreslagit att man vid bedömningen av bisyssla inom företagsverksamhet eller egenanställning bör lita på den sökandes egen uppgift. Att en person faller utanför alla trygghetssystem är ett större problem än eventuella missbruk.

Kombinationsförsäkringen löser dock inte alla problem med social trygghet inom de kreativa branscherna. Det finns fortfarande en risk att vissa personer ställs helt utanför samhällets trygghetssystem. Vänsterförbundets mål är att införa en basinkomst, vars huvudsakliga syfte är att inkludera dem som faller mellan stolarna i det nuvarande systemet. Genom att införa en basinkomst som täcker grundläggande levnadsförutsättningar skulle man kunna lösa utmaningar kopplade till konstnärers grundläggande försörjning. Basinkomsten skulle dock inte ersätta stipendiesystemet. För att stärka konstnärernas försörjning och minska osäkerheten krävs att båda systemen utvecklas.

Även stipendiesystemet bör reformeras och detta bör skrivas in i genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen, eftersom stipendier möjliggör koncentration på konstnärligt arbete och kompetensutveckling samt främjar konstnärlig mångfald och det fria uttrycket. För konstnärer som får stipendium räcker stipendiebeloppet inte nödvändigtvis till för att täcka levnadskostnaderna och kostnaderna för det konstnärliga arbetet. Centrala utvecklingsobjekt är att höja nivån på stipendierna och binda dem till levnadskostnadsindexet samt att öka antalet stipendieår. Dessutom bör antalet konstnärs pensioner ökas.

För bildkonstnärerna är det viktigt att systemet med utställningsarvode utvecklas och utvidgas, och det måste anvisas tillräcklig finansiering för systemet. I genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen bör det säkerställas att finansieringen av modellen med utställningsersättning tas in som en permanent del i statsbudgeten.

Vänsterförbundet anser att egenanställdas förhandlingsposition måste stärkas genom att kollektiva avtal möjliggörs i enlighet med Europeiska kommissionens riktlinjer.

Regeringen höjde från ingången av 2025 momsen på böcker från 10 procent till 14 procent, vilket gör Finland till ett land med extremt hög bokbeskattning. Staten får nu mer pengar per såld bok än författaren själv. I Europa är den genomsnittliga momssatsen på böcker sex procent, och till exempel i Storbritannien beskattas böcker inte alls. EU-lagstiftningen har sedan 2022 gjort det möjligt att sänka momsen på böcker till noll. Enligt Vänsterförbundet bör momsen på böcker sänkas till noll för att främja läsning och läskunnighet samt stödja konstnärers försörjning. Att möjliggöra bokinköp med så kallade rekreationssedlar vore också ett sätt att stödja litteratur och författare. Finland ligger även efter övriga nordiska länder vad gäller nivån på ersättning för biblioteksutlåning.

Det är positivt att den kulturpolitiska redogörelsen erkänner att användning av verk alltid ska medföra ersättning till upphovspersonen. Att trygga upphovspersonens rättigheter är särskilt viktigt i AI-eran. Genomförandeplanen för redogörelsen bör innehålla tydliga riktlinjer för att användning av upphovsrättsligt skyddat innehåll vid AI-träning alltid ska kräva tillstånd från rättsinnehavaren. Information om det material som används i träningsprocessen bör vara öppet till-

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

gänglig. Material som omfattas av upphovsrätt och som används eller har använts vid utveckling av språkliga AI-modeller bör ersättas retroaktivt – nu och i framtiden.

Den kreativa sektorn behöver också uppdaterad reglering, eftersom tekniken och den internationella marknaden utvecklas och förändras snabbt. Särskilt olika strömningstjänster gör det svårt för upphovsmännen att få rättvis ersättning för sitt arbete och för den kommersiella användningen av detta arbete. Upphovsrätten måste tryggas bättre i allt konstnärligt arbete, särskilt i nya digitala tillämpningar.

Regeringen har också avskaffat compensationen för privat kopiering. Ersättning för privat kopiering är viktig för konstnärers försörjning samt för existensen av många regionala kulturproduktioner och evenemang. Privat kopiering medför betydande inkomstförluster för upphovspersoner till immateriella innehåll. I stället för att avskaffa finansieringen bör ett reformarbete inledas för ersättningssystemet för privat kopiering, så att förutsägbarhet och kontinuitet bättre kan tryggas för upphovspersoner och den kreativa sektorn.

Genomförandeplanen för redogörelsen bör också prioritera förstärkning av strukturerna för internationalisering av finländsk konst och kultur. Många finländska konstnärer lyckas visserligen internationellt, men internationaliseringen är fortfarande starkt beroende av enskilda individer.

Barn och unga

Varje barn och ungdom har rätt till konst och kultur, och barn och unga bör utgöra ett av genomförandeplanens prioriterade områden. Om kulturtjänster utvecklas enbart på marknadens villkor tvingas aktörerna att rikta sig till de mest betalningsstarka kunderna. Detta utesluter barn och unga, som traditionellt vilka kulturprogrammet har haft tillgång till ett förmånligare kulturprogram än andra grupper.

Regeringen påstår att barn- och ungdomskulturen har lämnats utanför nedskärningarna, men detta stämmer inte, eftersom nedskärningarna (både inom kulturområdet och i den sociala tryggheten) även drabbar dem som arbetar med barnkultur. Dessutom drabbar undervisnings- och kulturministeriets nedskärningar i det allmänna verksamhetsbidraget för nationella konst- och kulturorganisationer år 2025 många aktörer som är viktiga för främjandet av barn- och ungdomskultur.

Många aktörer som får statsandelar och som drabbats av regeringens nedskärningar producerar, utöver föreställningar för vuxna, även föreställningar för barn. Att öka barnfattigdomen främjar inte barns och ungas delaktighet eller motverkar inte segregering i fråga om kulturtjänster.

Vänsterförbundet vill motverka ojämlikheten i barns och ungas tillgång till kulturtjänster. Genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen bör innehålla tillräcklig finansiering och principer för ett jämlikhetsstöd till grundläggande konstundervisning, så att varje barn har möjlighet att bedriva målinriktad konstnärlig fritidsverksamhet och även utvecklas till professionell konstarbetare. Jämlikhetsstödet bör vara behovsbaserat, i likhet med den finansieringsmodell som används inom skolväsendet. Jämlikhet främjas i dag exempelvis genom frielevsplatser som beviljas på sociala grunder. Enligt Utbildningsstyrelsens uppgifter har dock över hälften av an-

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

ordnarna av grundläggande konstundervisning ingen möjlighet alls att erbjuda avgiftsfri undervisning.

Det bör också säkerställas att varje kommun har en kulturläroplan, och att denna plan blir en bindande del av den nationella läroplanen för grundskolan. År 2024 hade cirka 80 procent av kommunerna i Finland en kulturläroplan. Det finns dock betydande skillnader mellan kommunerna i genomförandet av kulturläroplanen. Skillnaderna beror bland annat på kommunernas storlek, resurser, lokala behov och samarbetsformer.

Dessutom måste finansieringen av kulturutbildningsprogrammet Konsttestarna permanentas.

Via Konsttestarna erbjuds en hel årskull barn i hela Finland inträdesbiljetter och transport för att ta del av en opera-, teater- eller cirkusföreställning eller för att gå på konsert eller konstatställning. Genom Konsttestarna kan man alltså på många sätt förbättra tillgängligheten till konst och kultur och minska ojämlikheten.

Också Finlandsmodellen för hobbyverksamhet är en väsentlig del av kulturtjänsterna för barn och unga. Modellen bör vidareutvecklas för att barns och ungas möjligheter att utöva kultur ska vara så jämlika och mångsidiga som möjligt.

Barnkulturcentren är viktiga producenter av barnkulturtjänster och möjliggör även långsiktig konstnärlig hobbyverksamhet. De ordnar evenemang för barnfamiljer, skolor och daghem. Statsbidraget till barnkulturcentren bör stärkas genom indexhöjningar.

Regional tillgång till kulturtjänster

I dagsläget är många konst- och kulturtjänster koncentrerade till större städer. Redogörelsen ger inte tillräckliga verktyg för att motverka den regionala ojämlikheten i tillgången till kulturtjänster. Tillgången till kulturtjänster i hela landet är viktig också för att bevara kulturens regionala särdrag. Kommunerna har dessutom mycket olika förutsättningar att kompensera regeringens kulturbesparingar.

Regeringens nedskärningar i kulturen påskyndar därför den regionala segregeringen av kulturtjänster, och de största förlorarna är invånarna i små landsbygdskommuner. Exempelvis är många regionteatrar i svårigheter till följd av nedskärningarna, och om nedskärningarna fortsätter i samma omfattning under kommande år kommer teatrar att försvinna, verksamheter att upphöra och stora delar av Finland att stå utan teaterverksamhet. Detsamma gäller till exempel orkestrar.

Risken är att kulturnedskärningarna förstärks i kommunerna, om även kommunerna skär ned på kulturen. Kommunerna befinner sig i mycket olika lägen vad gäller möjligheten att kompensera regeringens nedskärningar.

Också nedskärningarna i det fria bildningsarbetet är nedskärningar i kulturen. I många kommuner är läroanstalterna inom det fria bildningsarbetet, vid sidan av biblioteken, i praktiken de enda platser där människor i olika åldrar kan ta del av kulturupplevelser genom att utöva färdighets-

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 1

och konstämnen. Det fria bildningsarbetet sysselsätter också personer inom den kreativa branschen, vilket innebär att nedskärningarna försvagar sysselsättningen inom sektorn.

Vänsterförbundet anser att ambulerande och turnerande kulturtjänster bör utvecklas strategiskt för att säkerställa tillgången till kulturtjänster i hela landet. Dessutom är det viktigt att utbildningen inom konst och kultur är rikstäckande för att förbättra den regionala tillgängligheten. Konstutbildning är ett viktigt verktyg för att främja ett aktivt kulturliv i regionerna.

Konst och kultur bör i högre grad föras dit där människor bor och rör sig.

I detta är främjandet av enprocentprincipen för konst – att minst en procent av byggkostnaderna används för konst – av stor betydelse. Staten bör föregå med gott exempel i sina egna byggprojekt när det gäller att främja enprocentprincipen.

Dessutom fäster redogörelsen alltför liten uppmärksamhet vid bibliotekens stora roll till exempel när det gäller att stärka den regionala jämlikheten i fråga om kulturtjänster. I varje kommun i Finland finns ett bibliotek, och att värna om bibliotekens framtid är en viktig kulturpolitisk fråga. Det är positivt att redogörelsen utlovar ett nationellt åtgärdsprogram för bokbranschen, men bokbranschen bör också beaktas exempelvis i skattepolitiken – inte genom att höja mervärdesskatten på böcker.

Kunskap och forskning

Den kulturpolitiska redogörelsen bör inkludera stärkta verksamhetsförutsättningar för konstnärlig akademisk forskning. De finländska universitetens konstforskning och utvecklingen av den är högklassig. Konstnärlig forskning kan, utöver konstforskning, även behandla andra områden med konstnärliga metoder.

Vi behöver forskningsbaserad kunskap som grund för kulturpolitiskt beslutsfattande, och denna kunskap är i dagsläget relativt splittrad. Även genomförandet och uppföljningen av den kulturpolitiska redogörelsen bör bygga på forskningsbaserad kunskap. För att följa upp måluppfyllelsen inom kulturpolitiken behövs också ändamålsenliga indikatorer. För detta är det viktigt att stödja forskningsinstitut som Cupore, som är inriktade på konst och kultur. Arkivens betydelse för bevarandet och upprätthållandet av kulturarvet får för lite uppmärksamhet i redogörelsen.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen godkänner följande ställningstagande med anledning av redogörelsen.

Reservationens förslag till ställningstagande

1. Riksdagen förutsätter att genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen innehåller en långsiktig plan för utveckling av finansieringen av konst och kultur, med må-

Betänkande KuUB 5/2025 rd
Reservation 1

let att finansieringen ska uppgå till en procent av statsbudgeten under nästa regeringsperiod.

2. Riksdagen förutsätter att den sociala tryggheten inom de kreativa branscherna stärks. För kombinationsförsäkringen ska tillräckliga resurser reserveras, så att den inte blir för dyr för försäkringstagaren. Inom arbets- och näringsbyråerna och andra myndigheter behövs mer utbildning om konstnärers arbetsvillkor. Vid bedömning av bisyssla inom företagsverksamhet eller egenanställning ska den sökandes egen uppgift ligga till grund. På lång sikt bör en basinkomst som täcker grundläggande levnadsförutsättningar införas för att lösa utmaningar kopplade till konstnärers grundläggande försörjning.

3. Riksdagen förutsätter att utvecklingen av stipendiesystemet skrivs in i genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen. Centrala utvecklingsobjekt är att höja nivån på stipendierna och binda dem till levnadskostnadsindexet samt att öka antalet stipendieår. Dessutom bör antalet konstnärspensioner ökas.

4. Riksdagen förutsätter att utvecklingen och utvidgningen av systemet med utställningsarvoden skrivs in i genomförandeplanen och att tillräcklig finansiering anvisas för detta.

5. Riksdagen förutsätter att principerna för rättvis konst skrivs in i genomförandeplanen för redogörelsen.

6. Riksdagen förutsätter att mervärdesskatten på böcker sänks till noll för att främja läsning och läskunnighet samt stödja konstnärers försörjning. Dessutom bör bokinköp möjliggöras med så kallade rekreationssedlar.

7. Riksdagen förutsätter att ersättningarna för biblioteksutlåning höjs till nordisk nivå, att ersättningarna för Celia-böcker uppdateras och att stödet för inköp av lågspridd litteratur återinförs.

8. Riksdagen förutsätter att det audiovisuella produktionsincitamentet görs permanent i arbets- och näringsministeriets budget.

9. Riksdagen förutsätter att genomförandeplanen innehåller tydliga riktlinjer för att användning av upphovsrättsligt skyddat innehåll vid AI-träning alltid ska kräva tillstånd från rättsinnehavaren. Det ska också säkerställas att material som omfattas av upphovsrätt och som används eller har använts vid utveckling av språkliga AI-modeller ersätts retroaktivt – nu och i framtiden.

10. Riksdagen förutsätter att ersättningssystemet för privat kopiering reformeras i stället för att nedmonteras, så att förutsägbarhet och kontinuitet bättre kan tryggas för upphovspersoner och den kreativa sektorn.

11. Riksdagen förutsätter att genomförandeplanen för den kulturpolitiska redogörelsen innehåller tillräcklig finansiering och principer för ett jämlikhetsstöd till grundläggande konstundervisning.

Betänkande KuUB 5/2025 rd
Vastalause 1

12. Riksdagen förutsätter att det säkerställs att varje kommun har en kulturläroplan och att denna plan blir en bindande del av den nationella läroplanen för grundskolan.

13. Riksdagen förutsätter att finansieringen av kulturutbildningsprogrammet Konsttestarna permanentas och att statsbidraget till barnkulturcentren stärks.

14. Riksdagen förutsätter att ambulerande och turnerande kulturtjänster utvecklas strategiskt för att säkerställa tillgången till kulturtjänster i hela landet.

15. Riksdagen förutsätter att genomförandet och uppföljningen av den kulturpolitiska redogörelsen stöder sig på forskningsbaserad kunskap. I stället för splittrad information ska en helhetsbild av det finländska kulturpolitiska läget produceras.

Helsingfors 11.6.2025

Pia Lohikoski vänst

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 2

Reservation 2

Motivering

Syftet med den kulturpolitiska redogörelsen har varit att formulera en ambitiös framtidsvision som möjliggör en långsiktig utveckling av Finlands konst- och kulturpolitik. Redogörelsen innehåller vissa åtgärder för att uppnå målen, men den behöver kompletteras med en omfattande genomförandeplan som utarbetas i samarbete med konst- och kultursektorn. De första stegen i genomförandet bör inledas under 2025. Dessutom krävs en långsiktig, valperiodsöverskridande och parlamentariskt förankrad finansieringsökning, så att redogörelsens goda mål inte förblir visioner som aldrig förverkligas.

Redogörelsens tillväxtmål – att fördubbla den kreativa ekonomins andel av bruttonationalprodukten – är välformulerat och kräver en tydlig tidsplan och uppföljning för att förutsättningarna för genomförande ska kunna stärkas. För att uppnå målen anser De gröna att finansieringen av kulturområdet bör höjas till en procent av statsbudgeten. Denna höjning skulle möjliggöra en ökning av det mervärde som kulturområdet bidrar med till samhällsekonomin.

Att höja finansieringen för kulturområdet är en investering som också stärker välfärden, i takt med att kulturens mångfald främjas och tillgängligheten förbättras. Konst och kultur ökar den regionala attraktionskraften, främjar kulturturism och bidrar till ekonomisk utveckling inom flera sektorer. Kulturområdet genererar och utgör en grund för innovationer, export och internationellt samarbete inom andra sektorer.

Det är också avgörande hur de ökade resurserna fördelas. Det råder särskilt stor brist på resurser på gräsrotsnivå och inom amatörverksamheten, som får endast en mycket liten del av statens kulturfinansiering. Samtidigt behövs finansiering för organisationer som främjar export och internationalisering samt för olika brobyggargorganisationer. Jämfört med referensländer som Sverige utnyttjar Finland den immateriella värdeskapningen i relativt liten utsträckning. Vi ligger också klart under genomsnittet i Europa.

De kreativa branscherna har en betydande outnyttjad potential för ekonomisk tillväxt i Finland. Den nyligen publicerade tillväxtstrategin för de kreativa branscherna kräver också genomförande och samarbete med konst- och kulturområdet. Att bevara konstens ”kvalitet” är en avgörande faktor bakom den eftersträlvade tillväxten. I samband med tillväxtstrategin främjas, utöver nationella åtgärder, även sektorspecifika tillväxtavtal. Tillväxtavtal är handlingsprogram där näringslivsdrivna aktörer i samarbete med den offentliga sektorn söker arbetssätt, finansiering och konkreta metoder för att genomföra de mål och åtgärder som anges i avtalen.

För att främja internationalisering och export inom de kreativa branscherna måste tillräcklig kompetens och finansiering tryggas.

Den framtidsvision och de åtgärder som presenteras i redogörelsen bygger på en lägesbild av konst- och kulturområdet samt på centrala förändringsfaktorer i verksamhetsmiljön, som måste bemötas och beaktas. Dessa inkluderar bland annat utvecklingen av artificiell intelligens och di-

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 2

gitalisering, försvagningen av upphovsrätten samt förändringar i beskattningen, såsom höjningen av mervärdesskatten.

AI och digitalisering utmanar traditionell upphovsrätt och försvagar konstnärers inkomstbildning om det saknas tillräcklig reglering och ersättningsmekanismer. Företag inom den kreativa sektorn klarar sig inte utan ett ordentligt skydd av upphovsrätten. Därför måste användning av kreativa innehåll vid AI-träning alltid ske med upphovspersonens samtycke och med skälig ersättning, vilket också gällande upphovsrättsdirektiv och upphovsrättslag förutsätter. Detta kan inte tryggas utan tillgång till information: AI-plattformar måste redovisa vilket material som använts vid träning av generativa AI-modeller. Dessa tre aspekter (ersättning, tillstånd, tillgång till information) måste beaktas i regleringen av artificiell intelligens.

För att konst och kultur ska kunna uppstå är det avgörande att värna om den så kallade primärproduktionen, det vill säga konstnärernas ställning och den ekonomiska livskraften i deras arbete. Ett förslag från De gröna är att undanröja skattemässiga tillväxthinder för de kreativa branscherna. När det gäller beskattning av upphovsrättsinkomster kunde Finland övergå till den svenska modellen, där upphovspersonen själv väljer om inkomsterna ska beskattas som förvärvsinkomst eller som inkomst för ett företag. Det skulle underlätta finansieringen av investeringar i kreativa innehållsverksamheter.

Såväl konstnärers som andra aktörers försörjning och sociala trygghet inom de kulturella och kreativa branscherna bör förbättras. En stor del av dem som arbetar inom konst- och kulturområdet är frilansare eller företagare utan fast arbetsgivare eller anställning. Övergångarna mellan lönearbete, företagande och stipendier bör underlättas för dem som arbetar inom kultursektorn. Det är positivt att kombinationsförsäkringen framskrider. För att så många som möjligt ska teckna försäkringen, får den inte bli alltför dyr. Stipendiekonstnärer bör inkluderas i kombinationsförsäkringen, och utvecklingen av socialskyddssystemet bör fortsätta systematiskt mot en basinkomst. Ett första steg bör vara att återinföra det skyddade beloppet i arbetslöshetsförmånerna.

Utöver de riktlinjer som anges i utskottets betänkande vill De Gröna lyfta fram konkreta förslag till genomförandeplanen för redogörelsen och säkerställa att följande innehåll, som lyfts fram vid sakkunnigutfrågningen, går vidare:

Alla ungas delaktighet i att uppleva och skapa konst och kultur stärks. Finlandsmodellen för hobbyverksamhet utvecklas så att den bättre beaktar alla barns möjligheter att delta i långsiktig kultur- och konstundervisning, tillräckliga resurser för den grundläggande konstundervisningen tryggas och den statliga finansieringen av Konsttestarna permanentas.

Genomförandeplanen ska innehålla färdplaner för olika konstområden och kulturinstitutioner (inklusive museer) för hur redogörelsens mål ska förverkligas.

Ett litteraturpolitiskt program utarbetas för bokbranschen, som ska omfatta alla litteraturformer inklusive facklitteratur. Färdplanen ska säkerställa sänkning av mervärdesskatten på böcker, höjning av ersättningen för biblioteksutlåning till nordisk nivå, återinförande av

Betänkande KuUB 5/2025 rd

Reservation 2

stödet för inköp av lågspridd litteratur samt fortsatt ersättning för Celia-utlåning även för digitalt material.

Ett arkitekturpolitiskt program genomförs och kommunernas och statens möjligheter att värna byggnadsarvet stärks.

Rundradions uppdrag och viktiga roll att producera, skapa, utveckla och bevara inhemsk kultur, konst och stimulerande underhållning samt att stödja bevarandet av det finländska kulturarvet upprätthålls.

Det audiovisuella produktionsincitamentet görs permanent i statsbudgeten och dess nivå hålls konkurrenskraftig. Produktionsincitamentet är en nationell finansieringsmekanism som används i många länder och genom vilken staterna lockar till sig internationella tv- och filmproduktioner. Utöver utländska investeringar möjliggör incitamentet export av inhemska produktioner.

Kompensationssystemet för privat kopiering stärks. Kompensation för privatkopiering innebär ersättning till upphovspersoner för att medborgare får lagra lagliga verk för privat bruk. I den digitala tidsåldern har kopieringen bara ändrat form. Nivån har inte höjts på tio år, och dess realvärde har förändrats.

Modellen med utställningsarvode utvecklas och stärks. Utställningsarvode är ersättning till konstnären för arbete med utställningen, såsom planering, upphängning, transport av konstverk samt deltagande i kommunikation, marknadsföring och kringarrangemang som konstnärsträffar. I flera länder har det publicerats rekommendationer om utställningsarvoden eller arvoden för konstnärers arbetstimmar. Till exempel i Sverige har motsvarande MU-avtal förbättrat bildkonstnärernas försörjning och förtydligat deras ställning som avtalsparter i samband med museiutställningar.

Denna typ av konkreta förslag bör införas i genomförandeplanen för att stärka de praktiska verksamhetsförutsättningarna inom sektorn.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen i övrigt godkänner ställningstagandet enligt kulturutskottets betänkande men kompletterat med följande punkter.

Reservationens förslag till ställningstagande

Riksdagen förutsätter att

13) det utarbetas en parlamentariskt godkänd plan som sträcker sig över valperioderna och genom vilken den kreativa ekonomins andel av bruttonationalprodukten fördubblas i

Betänkande KuUB 5/2025 rd
Vastalause 2

enlighet med redogörelsens målnivå och att det säkerställs att kulturens finansieringsandel höjs till en procent av statsbudgeten,

14) såväl konstnärers som andra aktörers försörjning och sociala trygghet inom de kulturella och kreativa branscherna förbättras. En stor del av dem som arbetar inom konst- och kulturområdet är frilansare eller företagare utan fast arbetsgivare eller anställning. Övergångarna mellan lönearbete, företagande och stipendier bör underlättas för dem som arbetar inom kultursektorn. Stipendiekonstnärer bör inkluderas i kombinationsförsäkringen, och utvecklingen bör fortsätta systematiskt mot en basinkomst. Ett första steg bör vara att återinföra det skyddade beloppet i arbetslöshetsförmånerna,

15) ett litteraturpolitiskt program utarbetas för bokbranschen, som ska omfatta alla litteraturformer inklusive facklitteratur. Färdplanen ska säkerställa sänkning av mervärdesskatten på böcker, höjning av ersättningen för biblioteksutlåning till nordisk nivå, återinförande av stödet för inköp av lågspridd litteratur samt fortsatt ersättning för Celia-utlåning även för digitalt material,

16) ett arkitekturpolitiskt program genomförs och kommunernas och statens möjligheter att värna byggnadsarvet stärks,

17) Det audiovisuella produktionsincitamentet görs permanent i statsbudgeten och dess nivå hålls konkurrenskraftig,

18) kompensationssystemet för privatkopiering och modellen med utställningsarvode utvecklas och stärks.

Helsingfors 11.6.2025

Inka Hopsu gröna